

Nexus-conferentie 2013

The Triumph of Science
and the Secret of Man

Zondag 1 december 2013

13.00 — 17.45 uur

Stadsschouwburg Amsterdam

Sprekers

Antonio Damasio — Marilynne Robinson

A.C. Grayling — Jean-Pierre Changeux

Robbert Dijkgraaf — Siddhartha Mukherjee

Patricia Churchland — Julian Savulescu

Martin Rees — Allan Janik

Julian Nida-Rümelin

www.nexus-instituut.nl

Aanmelden

Voor het bijwonen van de Nexus-conferentie dient u vooraf een entreebewijs te bestellen. U kunt dat doen via www.nexus-instituut.nl of met de aanmeldkaart. Bij de entreprijs zijn de kosten van de consumpties tijdens de pauze en de receptie inbegrepen.

Normaal tarief	€ 75,00
Abonneetarief (max. 2 kaarten) <i>U heeft al of neemt nu een abonnement op het tijdschrift Nexus.</i>	€ 50,00
Jongerentarium (1 kaart p.p.) <i>T/m 30 jaar. Stuur of mail een kopie identiteitsbewijs.</i>	€ 40,00
Speciaal tarief <i>Als Vriend van het Nexus Instituut kunt u vrijkaarten bestellen.</i>	gratis

U kunt uw aanmelding kosteloos doch uitsluitend schriftelijk annuleren door uw kaarten voor 22 november 2013 terug te sturen aan het Nexus Instituut. Na die datum wordt u ook bij annulering de volledige entreprijs in rekening gebracht.

De voertaal van de conferentie is Engels.

De voordrachten op de Nexus-conferentie zullen door de sprekers worden omgewerkt tot essays in *Nexus 66*, te verschijnen in het voorjaar van 2014. U kunt dit nummer nu al reserveren met de kaart in deze brochure (abonnees ontvangen het nummer als eerste aflevering van jaargang 2014).

Wijzigingen in het programma voorbehouden. Kijk voor actuele informatie over de conferentie en de sprekers op www.nexus-instituut.nl

Programma Nexus-conferentie

Zondag 1 december 2013
Stadsschouwburg Amsterdam

- 13.00 u. Welkom *Rob Riemen*
- 13.15 u. Keynote lezing *Antonio Damasio*
- 14.00 u. I. THE TWO CULTURES REVISITED
Discussie met *Jean-Pierre Changeux, Antonio Damasio, Robbert Dijkgraaf, A.C. Grayling* en *Julian Nida-Rümelin*
o.l.v. *Rob Riemen*
- 15.30 u. Pauze
- 16.15 u. II. UNANSWERED QUESTIONS
Discussie met *Patricia Churchland, Allan Janik, Siddhartha Mukherjee, Martin Rees, Marilynne Robinson*
en *Julian Savulescu* o.l.v. *Rob Riemen*
- 17.45 u. Receptie
-

Als Vriend maakt u het verschil

Het Nexus Instituut koestert zijn kring van Vrienden, die met hun betrokkenheid de activiteiten en publicaties van *Nexus* mede mogelijk maken. Bij het verwezenlijken van onze ambities maakt uw financiële ondersteuning als Vriend het verschil. De Vrienden van het Nexus Instituut zijn ondergebracht in een stichting die is aangemerkt als Algemeen Nut Beogende Instelling (ANBI). Wij nodigen u van harte uit lid te worden van onze Vriendenkring. Wij bieden u de keuze uit drie vriendenpakketten, met aantrekkelijke privileges en een vertrouwde ontvangst. Meer informatie vindt u op www.nexus-instituut.nl.

The Triumph of Science and the Secret of Man

In zijn beroemde lezing *The Two Cultures* (1959) verwoordt C.P. Snow op een briljante wijze zijn zorg dat in de intellectuele wereld de kloof tussen de wetenschappen enerzijds en de kunsten en de humaniora anderzijds voortdurend toeneemt en onoverbrugbaar lijkt te worden. Het zijn, zo constateert bètaman en romancier Snow, twee werelden die niet meer met elkaar communiceren. Niet ten onrechte legt hij de grootste schuld bij de *literary intellectuals* die zich geheel afsluiten voor de kennis van en de ontwikkelingen in de natuurwetenschappen, en dat ook nog eens vanuit een misplaatst gevoel van morele superioriteit.

Snow koesterde de hoop dat de kloof tussen de twee culturen gedicht zou worden, aangezien hij aan beide evenveel waarde toekende. Nu, ruim een halve eeuw na de publicatie van zijn lezing, kunnen we inderdaad constateren dat deze kloof niet meer bestaat. Maar wel doordat er nog maar één cultuur is overgebleven: de wetenschappelijke. Kunsten, humaniora, metafysische filosofie bestaan uiteraard nog wel, maar werkelijke invloed op onze maatschappelijke werkelijkheid hebben zij niet meer. Het dominante mens- en wereldbeeld is een expressie van de wetenschappen.

Nietzsche was ervan overtuigd dat de triomf van de natuurwetenschappen op drie dwalingen berust. In *De vrolijke wetenschap* schrijft hij daarover:

In de afgelopen eeuwen heeft men de wetenschap bevorderd, deels omdat men met haar en door haar Gods goedheid en wijsheid het beste hoopte te begrijpen — het hoofdmotief in de ziel van de grote Engelsen (zoals Newton) —, deels omdat men geloofde in het absolute nut van de kennis, in het bijzonder aan het nauwste verband tussen moraal, kennis en geluk — het hoofdmotief in de ziel van de grote Fransen (zoals Voltaire) —, deels omdat men meende in de wetenschap iets belangeloos, onschadelijks, iets wat aan zichzelf genoeg had en waarachtig onschuldig was, te bezitten en lief te hebben, iets waaraan de boosaardige driften van de mens geen enkel deel hadden — het hoofdmotief in de ziel van Spinoza, die zich als kennend wezen goddelijk voelde — vanuit drie dwalingen dus.

Wetenschappers zullen er echter op wijzen dat de enige die zich echt vergist, Nietzsche zelf is. De wetenschap zegeviert doordat wij dankzij de wetenschap en haar technologie onvoorstelbaar veel weten en kunnen. In een razend tempo worden geheimen van de mens, de natuur en de kosmos ontraadseld, ziekten

genezen, het leven verlengd en de mogelijkheden van het menselijk bestaan eindeloos vergroot. Wetenschap en technologie hebben zich ontwikkeld tot een alomvattende macht, die in de twintigste eeuw ons sociale, politieke, economische, esthetische en intellectuele landschap onherroepelijk heeft getransformeerd. Kennis, waarheid, waarden, moraal, ons denken en handelen worden geheel of in hoge mate bepaald door het paradigma van de wetenschap. Zo hebben we ook de toekomst van de mensheid in handen gelegd van wetenschap en technologie. Of het nu gaat om klimaatverandering, bestrijding van epidemieën, voedselvraagstukken, sociale problemen, economische groei, het bestaan van de perfecte mens of het streven naar een eeuwige jeugd.

Filosofie is het stellen van vragen, vooral vragen die betrekking hebben op wat als vanzelfsprekend wordt aangenomen. Socrates zou zeker vraagtekens plaatsen bij het geloof in en de tevredenheid over de triomf van de wetenschap. In *Phaedo* vertelt Socrates hoe hij als jongeman bijzonder veel belangstelling had voor de natuurwetenschappen, maar dat hij die belangstelling verloor toen hij ervan overtuigd raakte dat de natuurwetenschap nooit een antwoord zou kunnen geven op die ene vraag: wat is *goed*?

Vijfentwintig eeuwen later is er een jonge, briljante natuurkundige, Robert M. Pirsig, die in zijn autobiografische relaas *Zen and the Art of Motorcycle Maintenance. An Inquiry into Values* (1974) het verhaal vertelt hoe hij, door het stellen van exact dezelfde vraag als Socrates, tot het inzicht komt dat de rede zelf debet is aan het maatschappelijk onbehagen:

De oorzaak van onze huidige maatschappelijke crisis, had hij letterlijk kunnen zeggen, is een genetisch defect binnenin de aard van de rede. En deze crisis zal blijven voortbestaan tot dit genetisch defect uit de weg is geruimd. Onze tegenwoordige vormen van rationaliteit sturen de samenleving niet in de richting van een betere wereld. Ze voeren haar steeds verder van die betere wereld vandaan. Al vanaf de Renaissance hebben deze vormen dienst gedaan. Zolang de behoefte aan voeding, kleding, huisvesting dominant is, zullen zij van kracht blijven. Maar nu voor reusachtige mensenmassa's deze behoeften niet langer meer al het andere overschaduwden, is deze hele structuur van de rede zoals die aan ons is overgeleverd vanuit de klassieke oudheid, niet langer van toepassing. Nu zien we langzamerhand waar deze structuur eigenlijk op neerkomt — emotioneel hol, zonder esthetische betekenis en geestelijk leeg. Dat is hoe het er op dit moment voorstaat, en waar het nog lange tijd op zal neerkomen.

Juist omdat het wetenschappelijk denken triomfeert, zijn we, aldus Pirsig, een bepaald gevoel kwijtgeraakt, het gevoel voor *kwaliteit*, de kwaliteit van het bestaan.

Eerste debat. The Two Cultures Revisited

Het overbruggen van de kloof tussen de twee culturen begint met het voeren van een gesprek, waarin vooralsnog niets voor vanzelfsprekend wordt aangenomen, alles en iedereen kritisch bevraagd wordt en er onbevangen naar argumenten wordt geluisterd.

Zeker nu de wetenschap veruit dominant is, moet de vraag worden gesteld naar de betekenis van de verwetenschappelijking van onze samenleving. Wat gebeurt er met ons kennisideaal, onze waarden, waarheid, moraal, denken en handelen onder invloed van de wetenschap? Wat zijn de gevolgen? Hoe wordt ons mens- en wereldbeeld door de wetenschap gevormd, en welke consequenties heeft dat voor ons idee van menselijke waardigheid? En waarom willen wij weten? Waarom ons verlangen naar waarheid? Vanwaar ons streven naar het absolute weten? En waarom eigenlijk een kloof tussen wetenschap enerzijds en religie, kunsten, metafysische filosofie anderzijds? Wat heeft de andere cultuur ons te bieden dat de wetenschap niet te bieden heeft? Waarom zegevieren de wetenschappen en zijn de humaniora alleen nog relevant als ze hun (economisch) *nut* kunnen bewijzen? Hoe verstandig is het om onze toekomst in handen te leggen van wetenschap en technologie? Mogen we van de wetenschap verwachten dat zij een eind maakt aan de tragedies van het menselijk bestaan? De 'schone letteren' krijgen vaak het verwijt dat zij het absolute kwaad van een holocaust niet te hebben weten te voorkomen. Blijkbaar humaniseren de humaniora niet. Maar wat was de rol van de wetenschap? Zal de wetenschap ons wel tot een beter mens maken? Elke religie pretendeert mensen het visioen te bieden van de betekenis van het leven. Kan de wetenschap dat bieden? En wat als de wetenschap dat pretendeert te bieden en zo zelf tot een religie wordt?

Van H.L. Mencken is de uitspraak: 'The most common of all follies is to believe passionately in the palpably not true. It is the chief occupation of mankind.' Maar wat is het criterium om te bepalen wat wel of niet waar is? En heeft Robert M. Pirsig misschien gelijk dat de vele crises van nu hun oorsprong vinden in het primaat van een '*emotionally hollow, esthetically meaningless and spiritually empty reason*'? Als dat zo is, wat moeten we dan doen?

Tweede debat. Unanswered Questions

De filosoof en wiskundige Pascal meende dat 'het hart zijn redenen heeft die de rede niet kent'. Dostojevski was ervan overtuigd dat de rede nooit kan bepalen wat goed en wat kwaad is. Heidegger vreesde de dominantie van de wetenschap en technologie, want 'de wetenschap denkt niet. De wetenschappen zijn triviaal. Alles wat zij leveren, zijn mogelijke antwoorden. Maar het gaat om de vragen.' Zijn filosofische tegenpool Wittgenstein komt op het einde van zijn *Tractatus Logico-Philosophicus* (1921) verrassend genoeg tot een soortgelijke conclusie: 'We voelen dat zelfs als alle *mogelijke* wetenschappelijke vragen beantwoord zijn, onze levensproblemen nog helemaal niet zijn aangevoerd. Er blijft dan weliswaar geen vraag meer over; en juist dat is het antwoord.'

De vraag is: is deze filosofische scepsis gerechtvaardigd? Heeft de wetenschap een antwoord op eeuwige vragen als: bestaat God? Wat is de betekenis van het leven? Hebben wij een vrije wil? Wat is leven? Wat geeft leven leven? Vanwaar het kwaad? Wat heeft waarde? Wat is waarheid? Wat is goed? Wat is liefde? Wat is geluk? En wat is het wezen en de bestemming van de mens? Op deze laatste vraag luidde het antwoord van Socrates: 'de menselijke ziel'. Francis Crick, samen met James Watson de ontdekker van het fysieke draadje dat bepaalt wie we zijn, het DNA, geeft echter als antwoord: *'You, your joys and your sorrows, your memories and your ambitions, your sense of identity and free will, are no more than the behavior of billions of nerve cells in your brain, and of the molecules that make them up. You are nothing but a pack of neurons, nothing but a pack of molecules.'*

Wie is de mens? Wat is het geheim van zijn bestaan? Is er een antwoord op deze vraag en waar is dat te vinden?

Rob Riemen
Oprichter-directeur Nexus Instituut

Sprekers

JEAN-PIERRE CHANGEUX (Frankrijk, 1936) is een van de meest vooraanstaande neurobiologen ter wereld. Hij is sinds 1975 hoogleraar aan het Institut Pasteur en daarbinnen directeur van de Unit of Molecular Neurobiology. Aan de hand van empirisch wetenschappelijk onderzoek toonde hij in onze hersenen bepaalde predisposities tot moreel besef en altruïsme aan en ontwikkelde zo de stelling dat ethisch gedrag van mensen een natuurlijk, biologisch gegeven is. Al in 1983 betoogde hij in zijn bestseller *L'homme neuronal* dat wij 'ons brein zijn'. Hij publiceerde daarna *Raison et plaisir* (1994) en *Du vrai, du beau, du bien: Une nouvelle approche neuronal* (2008). Zijn legendarisch geworden debat met Paul Ricoeur over 'natuur en ethiek', waarin Changeux zich een waar wetenschapspositivist betoont, is opgetekend in *Ce qui nous fait penser. La nature et la règle* (1998).

PATRICIA CHURCHLAND (Canada, 1943), emeritus hoogleraar filosofie aan de University of California, is als onderzoeker verbonden aan het Salk Institute for Biological Studies. Met haar onderzoek naar bewustzijn, vrije wil, religie en ethiek, waarin ze de neurowetenschap en filosofie met elkaar verbindt, maakte zij internationaal grote furore. Ze wordt geroemd om haar onderzoek naar de oorsprong van moraliteit. Als fervent voorstander van een zuiver wetenschappelijk mensbeeld gaat Churchland uit van de hypothese dat de geest het brein is. Tot haar belangrijkste boeken behoren *Brain-Wise: Studies in Neurophilosophy* (2002), *Braintrust: What Neuroscience Tells Us about Morality* (2011) en *Touching a Nerve: The Self As Brain* (2013).

ANTONIO DAMASIO (Portugal, 1944) verricht als hersenonderzoeker baanbrekend onderzoek naar de manier waarop het brein herinneringen, taal, emoties en beslissingen verwerkt, en is als wetenschapper en Europees denker die werkzaam is op het snijvlak van kunst en wetenschap, goed bekend met elk van de 'twee culturen'. Hij dankt zijn wereldfaam aan internationale bestsellers als *Descartes' Error. Emotion, Reason, and the Human Brain* (1994) en *Looking for Spinoza. Joy, Sorrow, and the Feeling Brain* (2003). Zijn meest recente boek is *Self Comes to Mind. Constructing the Conscious Brain* (2010). Damasio, die al tientallen jaren in de v s woont en werkt, is David Dornsife Professor of Neuroscience en de oprichter en directeur van het Dornsife Brain and Creativity Institute aan de University of Southern California.

ROBBERT DIJKGRAAF (Nederland, 1960) is sinds juli 2012 directeur van en Leon Levy Professor aan het Institute for Advanced Study in Princeton. Hij is daarnaast verbonden aan de Universiteit van Amsterdam als universiteitshoogleraar wiskundige fysica. Dijkgraaf promoveerde in 1989 cum laude bij Nobelprijswinnaar Gerard 't Hooft. In 2003 ontving hij voor zijn werk op het gebied van de snaartheorie de Spinoza-premie. Dijkgraaf was tussen 2008 en 2012 president van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen. Met zijn columns voor onder meer *NRC Handelsblad*, waarvan een deel is gebundeld in *Blikwisselingen* (2008) en *Het nut van nutteloos onderzoek* (2012), en ook met de website Proefjes.nl en zijn frequente tv-optredens vervult hij zijn ambitie een brug te slaan tussen wetenschap, kunst, politiek en onderwijs.

A.C. (ANTHONY) GRAYLING (Rhodesië, 1949) richtte in 2011 het New College of the Humanities in Londen op, dat zijn studenten een klassieke en excellente humanistische opleiding biedt. Daarvoor was hij hoogleraar wijsbegeerte aan Birkbeck College. Grayling geldt niet alleen in Groot-Brittannië, maar wereldwijd als een van de meest invloedrijke filosofen van onze tijd. In zijn werk staan actuele maatschappelijke kwesties, ethiek en de vraag hoe te leven centraal, zoals in *The Good Book. A Secular Bible* (2011), *The God Argument. The Case against Religion and for Humanism* (2013) en *Friendship* (2013). Als wetenschapsfilosoof en overtuigd atheïst speelt Grayling een hoofdrol in het debat over moraal, religie en wetenschap dat door Richard Dawkins en Christopher Hitchens is aangezwengeld. In 2007 publiceerde hij *Against All Gods. Six Polemics on Religion and an Essay on Kindness*.

ALLAN JANIK (Verenigde Staten, 1941) was tot aan zijn pensionering Research Fellow aan het Forschungsinstitut Brenner-Archiv van de Universiteit van Innsbruck, naast zijn hoogleraarschappen cultuurgeschiedenis en filosofie aan de universiteiten van Wenen en Innsbruck en het Royal Institute of Technology te Stockholm. Janik is gespecialiseerd in de moderne Oostenrijkse cultuurgeschiedenis en filosofie, en houdt zich als wetenschapsfilosoof bezig met de invloed van techniek op onze samenleving. Allan Janik geldt bovenal als eminent Wittgensteinkenner. Samen met Stephen Toulmin schreef hij *Wittgenstein's Vienna* (1973). Janik heeft veelvuldig in *Nexus* gepubliceerd.

SIDDHARTHA MUKHERJEE (India, 1970) is als onderzoeker en docent in de geneeskunde verbonden aan Columbia University. Hij is gespecialiseerd in hematologie en oncologie, en doet pioniersonderzoek naar kankermedicatie. Mukherjee, die gestudeerd heeft aan Harvard en Oxford, werd op slag wereldberoemd met zijn *The Emperor of All Maladies: A Biography of Cancer* (2010), dat de geschiedenis van de ziekte en van de behandeling van kanker beschrijft. Het boek won zowel de Pulitzer Prize als de Guardian Prize, en werd door *Time Magazine* en *New York Times Magazine* verkozen in de top-100 van beste boeken sinds 1923.

JULIAN NIDA-RÜMELIN (West-Duitsland, 1954) promoveerde in de filosofie na zijn studies filosofie, natuurkunde, wiskunde en politicologie. Van 1993 tot 2003 was hij hoogleraar filosofie aan de Universiteit van Tübingen en in 2001 en 2002 *Staatsminister* voor cultuur en media in het eerste kabinet-Schröder. Momenteel is hij hoogleraar politicologie en filosofie aan de Universiteit van Göttingen. In publicaties als *Humanismus als Leitkultur* (2006), *Demokratie und Wahrheit* (2006), *Die Optimierungsfalle. Philosophie einer humanen Ökonomie* (2011) en *Philosophie einer humanen Bildung* (2013) ontwikkelde de humanist en oud-politicus Nida-Rümelin een filosofie op het snijvlak van ethiek, economie en politiek.

MARTIN REES (Verenigd Koninkrijk, 1942) geldt als 's werelds meest vooraanstaande kosmoloog en astrofysicus. Hij stond van 2004 tot 2012 aan het hoofd van Trinity College, Cambridge, en was van 2005 tot 2010 voorzitter van de Britse Academie van Wetenschappen. Rees oogstte lof met zijn boeken voor een algemeen publiek. Zo schreef hij onder meer *Just Six Numbers: The Deep Forces That Shape the Universe* (1999) en *From Here to Infinity: Scientific Horizons* (2011). In *Our Final Century: Will the Human Race Survive the Twenty-first Century?* (2003) waarschuwt hij voor de gevaren die de toekomst van de mens bedreigen; hij stelt dat de effecten van moderne technologie weleens zouden kunnen leiden tot de ondergang van de aarde en de mens. Binnenkort verschijnt *What We Still Don't Know*.

MARILYNNE ROBINSON (Verenigde Staten, 1943) is roman-
schrijver en essayist. In 2005 werd ze onderscheiden met de
Pulitzer Prize in fictie en onlangs ontving ze de prestigieuze
National Humanities Medal uit handen van president
Obama. Robinson, die Engels studeerde in Washington,
werd beroemd met de romans *Housekeeping* (1980), *Gilead*
(2004) en *Home* (2008). Haar essays werden gebundeld in onder meer *The Death
of Adam: Essays on Modern Thought* (1998) en *Absence of Mind: The Dispelling of
Inwardness from the Modern Myth of the Self* (2010). In dat laatste boek zet zij zich
fel af tegen het materialistisch en reductionistisch denken van de wetenschap,
dat contrasteert met haar eigen 'liberaal-calvinistische' levensvisie. In *Nexus 64*
is een essay opgenomen dat afkomstig is uit haar bundel *When I Was a Child I
Read Books* (2012).

JULIAN SAVULESCU (Australië, 1963) is hoogleraar toe-
gepaste ethiek aan Oxford en directeur van het Oxford
Uehiro Centre for Practical Ethics. Savulescu studeerde filo-
sophie en geneeskunde en promoveerde aan Monash Univer-
sity in Melbourne bij de bioethicus Peter Singer. Savulescu
houdt zich bezig met de ethische aspecten van stamcel-
onderzoek en klonen. Hij is van mening dat technologie onze wereld zodanig
verandert dat de oude moraliteit er geen vat meer op heeft, en deinst er niet
voor terug ethisch controversiële standpunten in te nemen ten aanzien van het
verbeteren van de menselijke soort door de inzet van technologie. Savulescu
staat als briljant wetenschapper aan het hoofd van het prestigieuze *Journal of
Medical Ethics*. Met Nick Bostrom (spreker op de Nexus-conferentie 2010) stelde
hij de bundel *Human Enhancement* (2009) samen en in 2012 publiceerde hij met
Ingmar Persson *Unfit for the Future: The Need for Moral Enhancement*.

Inzicht door samenhang

Het Nexus Instituut bestudeert het Europese cultuuro goed in zijn kunstzinnige, levensbeschouwelijke en filosofische samenhang om zo inzicht te bieden in eigentijdse vragen en uitdagend vorm te geven aan het cultuurfilosofisch debat. Als culturele denktank beoogt Nexus een stijl van kwaliteit, eruditie en tolerantie, om op die wijze een contrapunt te zijn voor kleinheid van geest, verzuiling en nationalisme, de troosteloosheid van het niets weten en het fanatisme van het enige weten. Nexus wil zich op deze wijze scharen in de Europese humanistische traditie.

Driemaal per jaar publiceert het Nexus Instituut een aflevering van het tijdschrift *Nexus*, met essays van gerenommeerde schrijvers, filosofen, wetenschappers, kunstenaars en politici uit binnen- en buitenland. In de serie Nexus Bibliotheek worden belangrijke cultuurfilosofische teksten die niet eerder in het Nederlands zijn vertaald, in boekvorm uitgebracht. Het Nexus Instituut organiseert daarnaast jaarlijks een conferentie, een symposium, een masterclass en de Nexus-lezing. Ga naar www.nexus-instituut.nl voor meer informatie over onze publicaties, sprekers, auteurs en activiteiten, om Vriend of Connect-lid te worden of om u te laten inspireren door de boekbesprekingen op de Leestafel.

Nexus Instituut

Postbus 90153 5000 LE Tilburg
tel. 013 - 466 3450 fax 013 - 466 3434
info@nexus-instituut.nl www.nexus-instituut.nl

Provincie Noord-Brabant

TILBURG

UNIVERSITY

gemeente Tilburg

Opmaak: Buro Kaaiman, Alphen (NB). Druk: Drukkerij Groels, Tilburg
